

ROSTA ISTVÁN*

Néhány Somogy megyei mérnök életútjának forrásanyaga (Lájpóczig István mérnök)

Magyarországon a 18. század végén képeztek először egyetemi végzettségű hites földmérőket, mai elnevezéssel mérnököket. Annak idején geometráknak hívták őket. A képző intézményt, a Mérnöki Intézetet (latin nevén Institutum Geometrico-Hydrotechnicum) 1782-ben alapította *II. József*. A rendelkezés értelmében a Mérnöki Intézet mint a Budára helyezett, régi, nagyszombati egyetem bölcsészeti karának önálló intézete nyílt meg. Ez volt a mai Budapesti Műszaki Egyetem őse. Az Institutum kimutathatóan a világ első egyetemi rangú mérnökképző intézményeként kezdett működni. Az alapítási időszakban a műszaki tudomány még elsősorban földmérést, folyósabályozást, csatornaépítést, mocsárlecsapolást és térképkészítést jelentett. Bár a 19. század elején kifejlődött a gépészeti és a vegyészeti tudomány is, a mérnököket még sokáig geometráknak (földmérőknek) nevezték.

Az 1850-ig fennállott Institutum Geometrico-Hydrotechnicum Somogy megyének is több neves mérnököt adott. Országosan pedig olyan nevek öregbítették az Institutum jó hírnevét, mint pl. *Vásárhelyi Pál* vagy *Beszédes József*. A Dél-Dunántúlon kifejtett munkásságuk alapján különösen ismertek lettek: *Beszédes József* és *Vörös László*.

A múlt század közepén és második felében Somogyban dolgozott mérnökök egyike, *Lájpóczig István* is, akiről az utókor mind ez ideig csak kevéssé, vagy egyáltalán nem emlékezett meg.

Az anyakönyvi bejegyzés szerint 1823. november 14-én született a mai Veszprém megye területén, a Tapolcához közel fekvő Kapolcs helységben.¹ Édesapja *Lájpóczig János* kapolcsi evangélikus pap, aki előbb segédlelkésként dolgozott, később pedig zalavidéki esperes lett. „*Lájpóczig János* 1812–1861. augusztus 5-ig. Megválasztása előtt egy évig Kapolcson segédlelkész volt. Niklán, 1866. évben halt meg. Esperesi hivatalt is viselt.”² Az apai nagyszülők a Kapolcs környéki Dörgicsén és Zánkán éltek. Nagyapja ősei feltehetően a 18. század elején települhettek hazánkba, német nyelvterületről. „Zánka község jelenlegi lakosainak ősei nagyrészt németek voltak, de már a múlt század elején megmagyarosodtak.”³ *Lájpóczig István* édesanyja „*Nemes és Nemzetes Jákfai Gömbös Francisca* asszony”, *Gömbös Istvánnak Thulmon Júliától* született leánya volt. *Gömbös Francisca* szülei a Somogy megyei Niklán voltak birtokos nemesek, és közeli rokonságban álltak a költő *Berzsenyi* családjával. *Berzsenyi Dániel* anyai nagyapja (*Thulmon Pál*) és *Thulmon Júlia* apai nagyapja (*Thulmon Zsigmond*) testvérek voltak.⁴ *Lájpóczig István* családja anyai ágon Vas

* Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola Általános Technika Tanszék, 7400 Kaposvár, Bajcsy-Zsilinszky út 10.

megyéből származott, ahonnan a Berzsenyi, Gömbös és Thulmon családok rokonsága is eredeztethető. (Nővérét, *Lájpcczig Rózsát Gömbös Ignác* niklai birtokos nemes vette feleségül.)

Gyermek- és ifjúkoráról keveset tudunk. Kapolcsról Niklára költözésének oka valószínűleg az anyai örökség, a niklai Gömbös és Thulmon birtok volt. Az eddig feltárt forrásokból azt sem lehet pontosan megállapítani, hogy mikor iratkozhatott be az Institutum Geometricumba. (A beiratkozásokat rögzítő okiratok jelentős része napjainkig megsemmisült.) Az azonban nem teljesen meglepő, hogy a mérnöki pályára lépett. A mérnöki tudományoknak ugyanis akkoriban része volt a mezőgazdaságtan is, mindazokkal az ismeretekkel együtt, amelyek egy nagybirtok vezetéséhez, vagy vezetésének ellenőrzéséhez kellettek. „Az 1848. február 3-i szigorlatok jegyzőkönyve szerint a gyakorlati mértan, vízműtan, erőműtan, útéptés, felső matézis és mezőgazdaságtanból kiállott szigorlatokat I–VI részletben tették le.”⁵

A mérnöki munkakör tehát abban az időben – elsősorban a földmérésen és a mezőgazdaságon keresztül – a földbirtokos, nemes családok körében ismert és elismert tevékenység volt. Ezenkívül a térképek készítése és használatuk is összefüggött a nagybirtokok igazgatásával. Lájpcczig István pályaválasztásánál tehát gyakorlati ösztönző lehetett a családi birtok hozzáértő irányításának megtanulása.

Különösen az utolsó éves mérnökhallgatók végeztek sok felmérési, térképezési gyakorlatot annak idején a budai hegyekben. Lájpcczig István az egyetemi tanulmányai befejezésének évében, 1846-ban készített jó minőségű térképeket a Svábhegyről.⁶ A szerencsére fennmaradt alkotásokon erről tanúskodnak a következő sorok. „A' Budai Sváb hegy felmérésének C nevű osztálya. Felvételt 1846-ik Évben Mér-asztallal és Távcsőű műszerrel. Felvételt 1846 év Május hava 11-étől 23-ig Lájpcczig István és *Laváthy János Mértani hallgatók Vezérlete alatt. Rajzolta Lájpcczig István.*”⁷ Lájpcczig Sváb hegyi térképe finom kivitelű, hegyrajzi csíkozás nincsen rajta. A többi hallgatóhoz hasonlóan Lájpcczig is *Petzelt József* tanár vezetésével mérési gyakorlatokon vette fel a térképhez szükséges adatokat. „Legnagyobb érdeme Petzeltnek, hogy a két koordinátában való minél nagyobb pontosság elérésén kívül bevezette hallgatóit a térnek a harmadik koordinátában való matematikailag helyes ábrázolásába, a szintvonalas domborzatrajzba is. Az Institutumban tanult mérnökök térképi munkájának van azonban egy jellemző negatívuma is. Alig ismerünk tőlük községek szabályozására vonatkozó terveket, ... Térképi alkotásaiknak javarésze vízrajzi vonatkozású, s ebben azután valóban kiváló műveket alkottak. Ez is különleges magyar jelleg, a magyar föld természetének hatása a magyar műszaki tudományokra.”⁸ A Petzelt vezette hallgatói munkák szakszerűségéről és világszínvonaláról több korabeli dokumentumban elismerő nyilatkozatokat lehet olvasni.

Lájpcczig István mérnöki oklevelén a keltezés éve 1846. A névjegyzék szerinti sorszáma pedig 639.⁹ Ennek alapján mérnöki tanulmányait valószínűleg az 1840-es évek elején kezdhette meg. Az egyetem elvégzése után Lájpcczig István feltehetően Somogyban kezdett el dolgozni. Erről tanúskodik egy 1849-ben készített térképe, amely egy pamuki birtokot ábrázol. Sőt, a somogyi telekkönyvi munkáira vonatkozóan 1847-ből és 1848-ból is vannak adatok. „Telek könyve T. N. Somogy megyében kebelezett Pamuk hegység határában kiadandó úrbéri állományoknak. 1847. Költ Niklán december 8-án 1847. Készítette Lájpcczig István hiteles mérnök.

Telek - Könyve Pamuk hegység határában fekvő s' az 1832/6 évi Úrbéri Törvények értelmében rendezett Volt Jobbágyi birtokoknak. 1848. Költ Niklán nov. 23-án 1848. tervezte s' kiosztotta Lájpcczig István okleveles mérnök.” Több térképe is fennmaradt, ezek közül néhány fontosabbat az alábbiakban említünk meg.

1. „*Bákálovics József* pamuki birtokának gazdasági térképe. 1849. 39×38 cm.”
2. „Nagygomba helység határának tagosítás szerinti térképe. 1857. 73×57 cm.” (Marcali)
3. „Homok helység határának 1858. évi rendezése szerinti térkép. 1858. 93×58 cm.” (Kaposhomok)
4. „Polány határának térképe. Évszám nélkül. 80×63 cm.”
5. „Etseny. Évszám nélkül. 97×60 cm.” (Ecseny)
6. „Víz puszta határának térképe. Évszám nélkül. 75×53 cm.”¹⁰

A térképek között úrbéri térképek is találhatók. Lájpczig az alkotásain a neve mellett többnyire az okl. mérnök (okleveles mérnök) megjelölést használta és nem a geometra kifejezést, ami pedig eléggé gyakori a múlt századi térképeken.

A 19. század második feléből már a magánéletére vonatkozóan is több adatot ismerünk. 1849. augusztus 29-én kötött házasságot *Bogyai Karolinával*, *Bogyai Péter* (1813-ban kaposvári főbíró) és *Bezerédi Magdolna* leányával.¹¹ Gyermekük közül az eddig előkerült anyakönyvi adatok alapján *Lájpczig Péter Vincéről* tudunk, aki 1853-ban született Niklán.¹² Lájpczig István 45 éves korában, özvegyként kötötte második házasságát *Ujj Louiséval*, egy temesvári születésű, Keszthelyen lakott hajadonnal.¹³ A mérnöki munka mellett tevékenyen részt vett Somogy megye közéletében is, és a niklai birtok igazgatási ügyeire szinte halála pillanatáig gondja volt.

Kapcsolata a szülőfölddel, Kapolccsal is megmaradt élete végéig. Erre utalnak egyházi adományai. „Alapítványok V. Lájpczig István, 1889. Lájpczig István, niklai földbirtokos, nyugalmazott állami mérnök, Lájpczig János kapolcsi evangélikus esperes-lelkész fia 200 koronát hagyományozott úgy, hogy kamatai évenként a templom céljára fordíttassanak. Alapítványok. VI. Lájpczig István, 1897. Lájpczig István 1000 koronát hagyományozott úgy, hogy kamatait a lelkész élvezze.”¹⁴ Valószínűleg élete utolsó harmadában szülőfaluja környékének földmérési, földrendezési munkáiban is részt vett, erre vonatkozóan azonban egyelőre csak pontatlanul értékelhető, homályos adatok kerültek elő.

Lájpczig István nyugalmazott királyi mérnök és földbirtokos 1897. február 12-én, 74 éves korában hunyt el. Az anyakönyvi bejegyzésben a halál okaként az asztma szerepel.¹⁵ Lájpczig István Niklán halt meg és ott is temették el. A gyászhirot a „Somogy” és a „Kaposvár” című újságok is közölték, a következő formában.

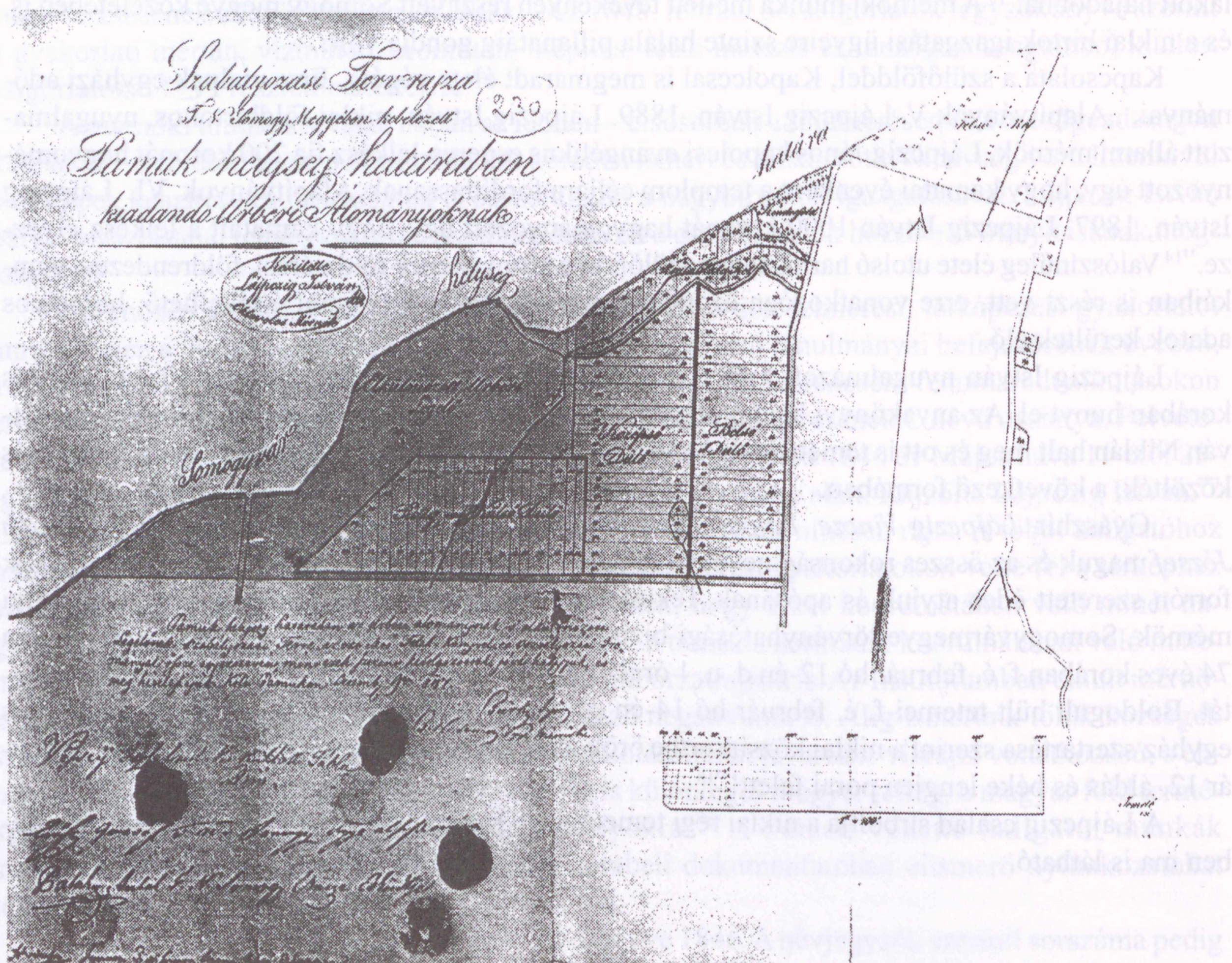
„Gyászhi. *Lájpczig Vincze, Lájpczig Gizella férj. Dr. Krisanich Józsefné és Dr. Krisanich József* maguk és az összes rokonság nevében mélyen szomorodott szívvel és fájdalommal jelentik forrón szeretett édes atyjuk és apósának Tekintetes Lájpczig István úrnak nyugalmazott királyi mérnök, Somogyvármegye törvényhatósági bizottsága tagjának és niklai földbirtokosnak Niklán 74 éves korában f. é. február hó 12-én d. u. 1 órakor hosszas szenvedés után bekövetkezett elhunytát. Boldogult hült tetemei f. é. február hó 14-én délután 3 órakor fognak az ágostai evangélikus egyház szertartása szerint a niklai közsírkertbe örök nyugalomba elhelyeztetni. Nikla, 1897. február 12. áldás és béke lengjen porai felett!”¹⁶

A Lájpczig család sírboltja a niklai régi temetőben a Berzsenyi-kripta és az emlékmű közelében ma is látható.

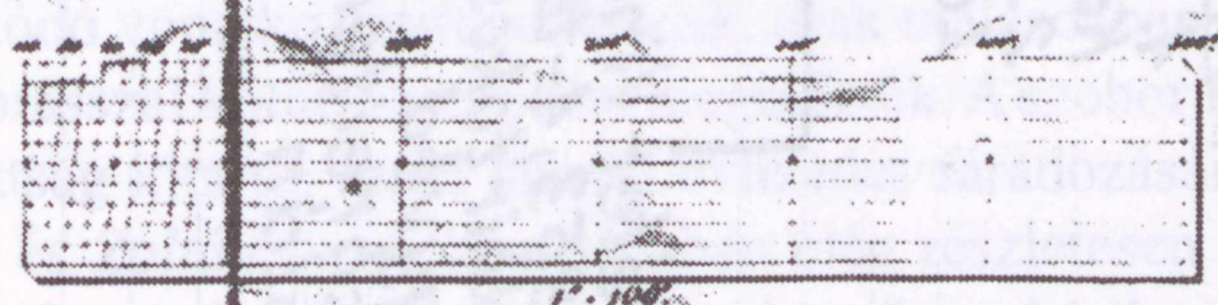
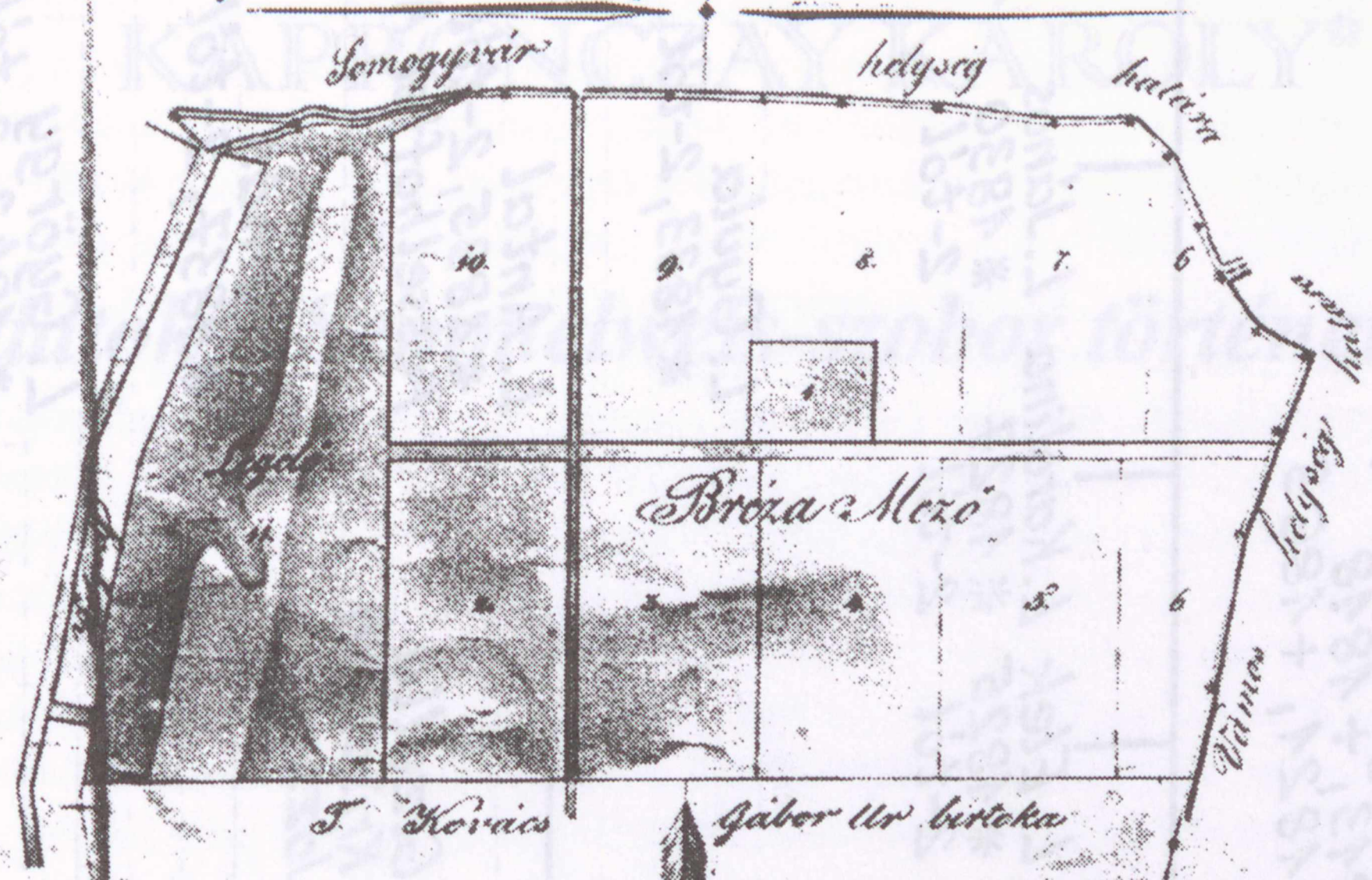
HIVATKOZÁSOK ÉS JEGYZETEK

1. A kapolcsi evangélikus anyakönyv II. kötete. Keresztelési rész 1791-től. 76., 77. o. 58. sorszámú bejegyzés. Kapolcs.
2. A zalai ágoston hitvallású evangélikus egyházmegye múltja és az egyházmegyei gyülekezetek története. Közzéteszi: az egyházmegyei lelkészi kar 1908. Löwy B. Könyvnyomdája, Tapolca. 1909. 34. o. (=A zalai ág. hitvall. evang. egyházmegye múltja.)
3. A zalai ág. hitvall. evang. egyházmegye múltja. 78. o.
4. *Noszlopy Tivadar*: Elmúlt időkől. Hagelman Károly Könyvnyomdája. Kaposvár, 1910. 132. o. I. és II. tábla a 26. és 27. oldalak között.
5. *Fodor Ferenc*: Az Institutum Geometricum az egyetem bölcsészeti karán 1782-től 1850-ig fennállott mérnöki intézet. = Műszaki tudománytörténeti kiadványok. 5. szám. Budapest. Tankönyvkiadó. 61., 62. o. (= Fodor: i. m.)
6. *Fodor*: i. m. 134. o.
7. *Fodor*: i. m. 154. o. A Laváty névvel több Somogy megyei térképen is találkozhatunk. A név mellett több esetben a „hitelesítő mérnök” megjelölés áll.
8. *Fodor*: i. m. 155. o.
9. *Fodor*: i. m. 168. o. A „Lájpczig” nevet a korabeli dokumentumok eltérő írással tartalmazzák. Így pl. „Leipzig”-ként is többször lehet találkozni a névvel, de előfordul „Laiptzig” alakban is. Ő maga gyakrabban a „Lájpczig”, ritkábban a „Lájpztzig” írásmódot használta.
10. Kéziratos térképek a Kaposvári Állami Levéltárban. Levéltári jegyzékek I. Kéziratos térképek a területi állami levéltárakban VI. Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Osztálya. Levéltárak Országos Központja, Budapest. 1965. Kézirat. 393., 425., 450., 474., 475., 502. o. (U 306–U 308), 534. o.
11. a) *Nagy Lajos*: Levéltári kis tükör III. kötet. 881. o. Somogy megyei Levéltár, Kaposvár, Kézirat.

11. b) A Vései Evangélikus Egyházközség vegyes anyakönyvének III. kötete 1848–1852. Esketési rész 7., 8. o. 12. sorszámu bejegyzés. Vése.
12. A Vései Evangélikus Egyházközség vegyes anyakönyvének IV. kötete – 1853–1868. Keresztelési rész 8. o. 25. sorszámu bejegyzés. Vése.
13. A Vései Evangélikus Egyházközség vegyes anyakönyve 1853–1868. Esketési rész 29. o. 16. sorszámu bejegyzés. Vése.
14. A zalai ág. hitvall. evang. egyházmegye múltja. 37. o.
15. A Vései Evangélikus Egyházközség halotti anyakönyvének VI. kötete 1882-től. 42. o. 9. sorszámu bejegyzés. Vése.
16. „Kaposvár” című lap. 1897. február 18., csütörtök. XII. évfolyam, 14. szám. Hírek.

Gazdasági felosztás szerinti térkép
Jelles Bákalovics József, Mr. Tímukhi határban
fekvő feleli tag birtokának

Szám	Név	Mennyiség	
		terület	terület
1	Majon	3120	46
2	11. sz. szőlő	24600	20
3	12. sz. szőlő	24600	20
4	13. sz. szőlő	24600	20
5	14. sz. szőlő	24600	20
6	15. sz. szőlő	24600	20
7	16. sz. szőlő	24600	20
8	17. sz. szőlő	24600	20
9	18. sz. szőlő	24600	20
10	19. sz. szőlő	24600	20
Összesen		22120	160

Készítette
László József, István
1894. évi

Jelölések:
L. Lajpczig

* született
: házasság
+ meghalt

Lajpczig Mihály
Wimmer Mária

LÁJPCZIG ISTVÁN
MÉRNÖK
családja

Készítette:
Dr. Rosta
István
1997-ben,
Lajpczig
István mérnök
halálának
100.
évfordulójára,
Kaposvár, 1997.

Lajpczig János * 1788, + 1866 evangélikus esperes
1. dukai Takács Terézia : 1813, + 1818
2. jákfai Gömbös Franciska : 1821, + 1863

